

Yttrande över betänkandet Tolkavgift och förbud mot barntolkning (SOU 2026:23)

Sammanfattning

Folkbildningsrådet delar utredningens uppfattning att den som är ny i Sverige behöver ges goda möjligheter att lära sig svenska. Kunskaper i svenska har stor betydelse för möjligheten att delta i samhälls- och arbetslivet och för den enskildes självständighet. Folkbildningsrådets synpunkter tar sin utgångspunkt i folkbildningens betydelse för språkinläring, delaktighet och möjligheten för personer som av olika skäl har svårt att tillgodogöra sig utbildning inom det reguljära utbildningssystemet att utveckla sina kunskaper i svenska.

Folkbildningsrådet inlämnar följande synpunkter:

- Folkbildningsrådet anser att den föreslagna lagen om tolkavgift behöver förtydligas för att regleringen ska bli förutsebar och möjlig att tillämpa på ett rättssäkert sätt.
- Folkbildningsrådet avstyrker förslaget att informationsskyldigheten om tolkavgift placeras i 20 kap. 29 § skollagen (avsnitt 1.4 och 16.2).
- Folkbildningsrådet anser att 4 § i förslaget till förordning om tolkavgift bör kompletteras med närmare vägledning för bedömningen av funktionsnedsättning (avsnitt 1.5).
- Folkbildningsrådet anser att det bör tydliggöras vilka utbildningar vid folkhögskola som redan omfattas av undantaget från tolkavgift för avgiftsfri utbildning (avsnitt 9.13), att det bör övervägas om

undantaget ska utvidgas till att omfatta även övrig utbildning vid folkhögskola, samt att konsekvenserna av tidsgränsen om sex år för denna målgrupp bör övervägas ytterligare.

- Folkbildningsrådet tillstyrker förslaget om undantag från skyldigheten att betala tolkavgift för personer med vissa funktionsnedsättningar (avsnitt 10.1).
- Folkbildningsrådet tillstyrker utredningens förslag om förbud mot att använda barn som tolk.
- Folkbildningsrådet anser att förslagets konsekvenser för jämställdheten mellan kvinnor och män bör analyseras ytterligare (avsnitt 22.2.4).

Folkbildningsrådets ställningstaganden

Övergripande synpunkter på lagen om tolkavgift

Folkbildningsrådet anser att lagen om tolkavgift bör förtydligas. Den föreslagna regleringen innehåller ett stort antal undantag och gränsdragningar. Det riskerar att göra det svårt för såväl enskilda som tillämpande myndigheter att förutse när avgift ska tas ut. För myndigheterna kan detta leda till olika tillämpning och risk för felaktiga beslut. För den enskilde kan det vara svårt att på förhand förstå om en myndighetskontakt kommer att medföra en kostnad för tolk.

En reglering som syftar till att påverka den enskildes handlande genom ekonomiska incitament förutsätter en hög grad av tydlighet och förutsebarhet. Om det är svårt att förstå när avgiften gäller riskerar även den signal- och incitamentseffekt som utredningen eftersträvar att försvagas.

Folkbildningsrådet anser därför att regleringen bör ses över i syfte att göra det tydligare i vilka situationer tolkavgift ska tas ut och vilka undantag som gäller.

1.4 Förslag till lag om ändring i skollagen – 20 kap. 29 §

Folkbildningsrådet avstyrker förslaget att skyldigheten att informera om tolkavgift placeras i 20 kap. 29 § skollagen.

Paragrafen reglerar kommunernas skyldighet att aktivt verka för att nå dem som har rätt till kommunal vuxenutbildning i svenska för invandrare och motivera dem att delta i utbildningen. Bestämmelsen har således ett utbildningspolitiskt och uppsökande syfte.

Den föreslagna informationsskyldigheten avser däremot en avgift som kan uppkomma även vid framtida kontakter med myndigheter och andra aktörer som inte omfattas av skollagens tillämpningsområde.

Folkbildningsrådet ifrågasätter därför om den aktuella bestämmelsen i skollagen är en ändamålsenlig placering för en sådan generell informationsskyldighet.

Information om tolkavgift bör lämnas på ett sätt och i ett sammanhang som gör det tydligt för den enskilde när avgiften kan aktualiseras och vilka undantag som gäller. Folkbildningsrådet anser därför att informationsskyldighetens utformning och placering bör övervägas ytterligare.

1.5 Förslag till förordning om tolkavgift – 4 §

Folkbildningsrådet anser att 4 § bör kompletteras med närmare vägledning för bedömningen av funktionsnedsättning.

Förslaget ger begränsad vägledning för hur bedömningen ska göras om en person till följd av en bestående funktionsnedsättning saknar möjlighet att förvärva tillräckliga kunskaper i svenska för att klara sina myndighetskontakter utan tolk. Det kan skapa osäkerhet för både enskilda och beslutande myndigheter och riskera skillnader i tillämpningen.

Folkbildningsrådet anser därför att det bör tydliggöras vilka omständigheter som ska beaktas vid bedömningen, bland annat vilka faktiska möjligheter den enskilde har att delta i utbildning och andra insatser för att utveckla sina kunskaper i svenska.

9.13 Hinder mot tolkavgift vid utbildning som ska vara avgiftsfri

Folkbildningsrådet delar utredningens bedömning att den som redan har sökt sig till utbildning inte behöver ytterligare ekonomiska incitament för att lära sig svenska. Folkbildningsrådet anser att detta resonemang bör få konsekvenser även för utbildning vid folkhögskola, men vill samtidigt uppmärksamma en gränsdragning i utredningens förslag som bör tydliggöras.

Utredningen föreslår att verksamhet som omfattas av skollagens bestämmelser om avgiftsfri utbildning ska undantas från tolkavgift. Som skäl anges bland annat att den som har valt att utbilda sig inte behöver ytterligare incitament för att lära sig svenska. Eftersom utbildning i svenska för invandrare (sfi) regleras i skollagen omfattas sannolikt redan den sfi-motsvarande utbildning som bedrivs vid folkhögskola av detta undantag – oavsett om det sker på entreprenad åt en kommun enligt 23 kap. skollagen eller som utbildning motsvarande sfi enligt 24 kap. skollagen efter att folkhögskolan beviljats betygsrätt av Skolinspektionen. Övrig utbildning vid folkhögskola – till exempel allmän kurs, vars avgiftsfrihet i stället följer av villkoren för statsbidraget till folkbildningen – omfattas däremot inte, eftersom den inte utgör avgiftsfri utbildning i skollagens mening.

Folkbildningsrådet anser att denna skillnad bör tydliggöras i den fortsatta beredningen. Om avsikten är att fler folkhögskoleutbildningar ska omfattas av undantaget bör det anges konkret vilka utbildningar som avses, så att regleringen inte enbart upprepar ett skydd som redan finns för den skollagsreglerade delen av folkhögskolans verksamhet.

Samma resonemang som utredningen för avseende avgiftsfri utbildning enligt skollagen gör sig enligt Folkbildningsrådets mening gällande även för den som deltar i övrig utbildning vid folkhögskola. Det saknas skäl att i detta avseende göra principiell skillnad mellan en person som utvecklar sina kunskaper i svenska inom det skollagsreglerade utbildningsväsendet och en person som gör det inom folkhögskolans egen verksamhet.

Folkhögskolan har dessutom särskild betydelse för personer som av olika skäl har svårt att tillgodogöra sig utbildning inom det reguljära utbildningssystemet. För dessa personer kan folkhögskolan erbjuda en alternativ väg till språk, utbildning och deltagande i samhällslivet.

Förutom i samband med antagning kan det på folkhögskola förekomma situationer där tolk behövs för att försäkra sig om deltagares förståelse av regler för fortsatt deltagande i studier. Tolkanvändning kan även behövas för att skolan till fullo ska förstå deltagarens förutsättningar att delta i studierna. Att ta ut tolkavgift i samband med sådan situation riskerar att motverka utredningens övergripande syfte att stärka incitamenten och möjligheterna att lära sig svenska.

Folkbildningsrådet vill också uppmärksamma att den föreslagna tidsgränsen om sex år är kopplad till den längsta möjliga tiden inom sfi, det vill säga den tid som är avsedd för de personer som av olika skäl behöver längre tid för att lära sig svenska. Det rör sig ofta om personer med kort tidigare skolbakgrund, bristande studievana eller andra särskilda skäl som gör inläringen mer tidskrävande – en målgrupp som folkhögskolor och studieförbund har särskild erfarenhet av och är väl anpassade för att möta. Folkbildningsrådet ser en risk för att tolkavgiften därmed i praktiken drabbar just de personer som har svårast att påskynda sin språkinläring, snarare än att fungera som det incitament utredningen avser. En avgift som tas ut oavsett individuella förutsättningar riskerar att få en bestraffande effekt för denna grupp, i motsats till lagens syfte. Att det samtidigt saknas ett högkostnadsskydd förstärker den risken: utan ett tak kan avgiften komma att tas ut om och om igen, år efter år, för den som inte hinner lära sig svenska inom sex år, vilket riskerar att innebära ytterligare hinder för fortsatt språkinläring för en grupp som redan är ekonomiskt utsatt.

Folkbildningsrådet vill vidare peka på att den föreslagna avgränsningen till skollagens bestämmelser om avgiftsfri utbildning inte enbart riskerar att utesluta folkhögskolans egen verksamhet från undantaget, utan även de myndighetskontakter som föregår eller är kopplade till deltagande i folkbildning. Det kan exempelvis handla om kontakter med kommunen, Centrala studiestödsnämnden, Försäkringskassan eller Arbetsförmedlingen i samband med ansökan, antagning eller studievägledning inför utbildning vid folkhögskola. Om tolk används vid sådana kontakter riskerar en tolkavgift att tas ut trots att syftet med kontakten är att underlätta och påskynda den enskildes språkinläring. Folkbildningsrådet anser att denna typ av situationer bör beaktas vid den fortsatta beredningen, så att regleringen inte får en motverkande effekt i förhållande till utredningens övergripande syfte.

Folkbildningsrådet anser därför att bestämmelsen bör förtydligas dels så att det klargörs att sfi-motsvarande utbildning vid folkhögskola omfattas av undantaget från tolkavgift, dels att det övervägs om även övrig utbildning vid folkhögskola bör omfattas.

10.1 Villkor för undantag från skyldigheten att betala tolkavgift

Folkbildningsrådet tillstyrker förslaget om att undantag från skyldigheten att betala tolkavgift ska kunna medges den som till följd av bestående funktionsnedsättning saknar möjlighet att förvärva tillräckliga kunskaper i svenska för att klara sina myndighetskontakter utan tolk.

Vid bedömningen är det viktigt att hänsyn tas till den enskildes faktiska möjligheter att tillgodogöra sig tillgänglig utbildning. För personer med exempelvis intellektuell eller annan funktionsnedsättning kan förutsättningarna att delta i ordinarie språkutbildning vara begränsade.

Folkhögskolor och annan folkbildningsverksamhet kan i sådana situationer erbjuda alternativa och individanpassade utbildningsmiljöer.

Folkbildningsrådet delar mot denna bakgrund utredningens bedömning att personer som på grund av bestående funktionsnedsättning saknar reella möjligheter att uppnå tillräckliga kunskaper i svenska ska kunna undantas från tolkavgiften.

19.7 En ny lag om förbud mot att använda barn som tolk

Folkbildningsrådet har inget att invända mot utredningens förslag om förbud mot att använda barn som tolk. Folkbildningen riktar sig till vuxna, och om behov av tolk uppstår i folkbildningsverksamhet är det olämpligt att anlita ett barn som tolk. Att ge ett barn sådant ansvar kan vara olämpligt både med hänsyn till barnets egen situation, till verksamheten och till behovet av korrekt och rättssäker kommunikation.

Folkbildningsrådet har i övrigt inga synpunkter på utformningen av förslaget i denna del.

22.2.4 Konsekvenser för jämställdheten mellan kvinnor och män

Folkbildningsrådet anser att utredningens konsekvensanalys avseende jämställdhet bör kompletteras. Folkbildningsrådets erfarenhet är kvinnor överrepresenterade bland de deltagare som har en längre startsträcka för att lära sig svenska, till exempel till följd av kortare formell skolbakgrund eller till följd av att studier i sfi avbryts eller förlängs på grund av omsorgsansvar. Kvinnor är samtidigt en betydande målgrupp för den sfi-kompletterande verksamhet som bedrivs inom folkbildningen. Mot denna bakgrund anser Folkbildningsrådet att tolkavgiften riskerar att få en ojämsälld effekt som inte fullt ut fångas upp av utredningens analys, och att detta bör belysas ytterligare i det fortsatta lagstiftningsarbetet.

Beslut

Beslutet har fattats av generalsekreterare Anna-Karin Lindblom efter föredragning av omvärldsstrateg Christer Nylander. Vid ärendets slutliga handläggning har jurist Linnea Nyström och utredare Johanna Winblad medverkat.

För Folkbildningsrådet

Anna-Karin Lindblom

Generalsekreterare